

Plat praten is echt thuis zijn

■ **DEN BOSCH** – Het dialect is dood, leve het dialect. Dat had (bijna) de ondertitel kunnen zijn van de derde Nederlandse dialectendag, zaterdag in Den Bosch. Terwijl het dialect als spreektaal snel uitsterft, groeit de belangstelling voor het dialect als taalkundig en cultureel fenomeen. Leve het dialect, roepen de liefhebbers over de dertig streektaaldagen die nog bestaan in Nederland en Vlaanderen. Tegen de teloorgang kunnen ze weinig doen, maar op wetenschappelijk gebied is er sprake van een dialectrenaissance.

Door **Michel Brandsma**

Meer dan vierhonderd mensen die zich al dan niet beroepsmatig interesseren voor de streektaal, kwamen op de derde dialectendag bijeen om de resultaten te bespreken van de grote dialect-enquête die in de zomer van 1994 werd gehouden door de SND, de Stichting Nederlandse Dialecten. Er werkten 22 regionale dagbladen in Nederland en Vlaanderen aan het onderzoek mee, tienduizend lezers vulden de vragenlijst in en de uitkomsten werden verwerkt in het boekje *Dialect in Beweging*, dat zaterdag werd gepresenteerd.

De titel van het boek had niet treffender kunnen zijn. Het dialect is inderdaad in beweging, al is die beweging tot verdriet van velen vooral een te-

rugtrekkende. Mobiliteit, het onderwijs en de trek naar de stad zijn de grote vijanden van de streektaal. Samen scheuren ze in ras tempo de kleine warme wereld aan flarden waarin het dialect zo'n honderd jaar geleden nog prima kon gedijen. Want dialect bergt de warmte in zich van het dorp of de wijk, zo lieten de deelnemers aan de enquête weten. Dialect is gezelligheid, intimiteit en verbondenheid. Plat praten is thuis zijn. Thuis in een wereld die zo klein is, zo besloten, dat er alleen in het Gronings al dertig woorden bestaan voor de lisdodde. Zoiets kan natuurlijk alleen maar overleven in geïsoleerde dorpsgemeenschappen, en daarvan zijn er tegenwoordig niet zo veel meer.

In de vorige eeuw sprak iedereen nog dialect, in de volgende eeuw zal bijna niemand meer dialect spreken, zegt voorzitter Siemon Reker van de SND. Deze streektaalmedewerker van de provincie Groningen vindt het professioneel gezien jammer dat de streektaal verdwijnt, maar echt wakker ligt hij er ook weer niet van.

Stapjes

„Jammer? Jawel, maar we doen het met z'n allen. Het is een natuurlijke ontwikkeling. Het dialect past zich in stapjes aan aan de standaardtaal. Eén stapje per generatie. Dat is een interessant studieobject.”

Misschien gaat het tegenwoordig zelfs wel sneller dan

één stapje per generatie, want ouders die hun kinderen opvoeden in het dialect bestaan bijna niet meer. Uit de enquête komt dat ook heel duidelijk naar voren: hoe jonger de deelnemers, hoe beperkter de kennis van het dialect. Om dat verschijnsel in kaart te brengen gebruiken streektaaldeskundigen graag het woord schommel.

Geslonken

Uit een in 1964 gepubliceerd onderzoek bleek, dat er meer dan tachtig dialectwoorden bestonden voor dit speeltoestel. En nu, ruim dertig jaar later? De woorden bestaan allemaal nog, maar de groep die ze gebruikt is dramatisch geslonken. Bijna iedereen, ook mensen die zelf vinden dat ze dialect spreken, zegt tegenwoordig schommel in plaats van *schokkel*, *talter*, *bijs*, *suur*, *zwick*, *roets*, *ruik*, *bommel*, *wikewaan*, *beiertouw*, *moek*, *ruiholaars*, *russelekok* of *juteko*. In Vlaanderen gaat de teloorgang iets langzamer dan in Nederland (in Vlaanderen begonnen de verstedelijking en het officiële Nederlandse taalonderwijs iets later), maar ook de Vlaming groeit steeds verder naar de standaardtaal toe. Het is zoals de schrijver en columnist Koos van Zomeren het zaterdag uitdrukte in zijn toespraak voor de SND: „Het gaat met de taal precies zoals met de natuur. Het zeldzame wordt zeldzamer, het gewone wordt

algemener.” Voor Van Zomeren zijn dialecten vooral zuinige talen, van gewone mensen wier problemen zo duidelijk waren dat ze geen omhaal van woorden nodig hadden om zich uit te drukken. Talen van weinig woorden dus, maar met des te meer zeggingskracht. Ter illustratie: wanneer een rijke polderboer aan een arme arbeider uitlegt hoe hij zo rijk is geworden („de wereld is net een hooiberg, wie het hardst trekt krijgt het meest”) heeft de arbeider maar heel weinig woor-

den nodig om te laten weten dat hij het precies snapt: „Ga even opzij dan, want ik kan er niet bij.” Wie het jammer vindt dat talen met dit soort zeggingskracht verdwijnen, zou het binnen het verspreidingsgebied van deze krant misschien nog eens kunnen proberen met de schommel. Drenten mogen *bommel*, *raaik* of *ruuk* zeggen, Groningers doen het op de *zoeyer*, *zuzooi* of *zoieboeie* en de bewoners van het Drents/Groningse grensgebied kunnen op de *taalter* gaan zitten. En wie

denkt dat platpraten dom is heeft het, althans wat Siemon Reker betreft, helemaal mis. „Mensen generen zich er voor maar tegen die schaamte wil ik opkomen. Er is niets op tegen om dialect én Nederlands te spreken. Tweektaligheid kan makkelijk.”

Dialect in Beweging, Stichting Nederlandse Dialecten, onder redactie van R. Belemans en H.H.A. van de Wijngaard
ISBN 90 - 73869 - 03 X
Winkelprijs F 25,-

GD 27-3-9